

Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences (KNAW) KONINKLIJKE NEDERLANDSE AKADEMIE VAN WETENSCHAPPEN

Nawoord

Meder, T.

published in

Bèèh...! Groot Dordts volksverhalenboek. Een speurtocht naar volksverhalen, bijnamen, volksgeloof, mondelinge overlevering en vertelcultuur in Dordrecht

2005

document version

Publisher's PDF, also known as Version of record

[Link to publication in KNAW Research Portal](#)

citation for published version (APA)

Meder, T. (2005). Nawoord. In R. A. Koman (Ed.), *Bèèh...! Groot Dordts volksverhalenboek. Een speurtocht naar volksverhalen, bijnamen, volksgeloof, mondelinge overlevering en vertelcultuur in Dordrecht* (pp. 237-238). Profiel.

General rights

Copyright and moral rights for the publications made accessible in the public portal are retained by the authors and/or other copyright owners and it is a condition of accessing publications that users recognise and abide by the legal requirements associated with these rights.

- Users may download and print one copy of any publication from the KNAW public portal for the purpose of private study or research.
- You may not further distribute the material or use it for any profit-making activity or commercial gain.
- You may freely distribute the URL identifying the publication in the KNAW public portal.

Take down policy

If you believe that this document breaches copyright please contact us providing details, and we will remove access to the work immediately and investigate your claim.

E-mail address:

pure@knav.nl

Nawoord

Over het beroep van de archeoloog wordt wel gezegd dat hij het niet kan stellen zonder de hulp van enthousiaste amateur-archeologen. Er valt zoveel te graven en te ontdekken, dat de professional dat nooit alleen voor elkaar krijgt. Iets dergelijks geldt ook voor het vak van de etnoloog of volkskundige: de hoeveelheid volksverhalen in heden en verleden is zo overweldigend, dat de volksverhaaldeskundige ze onmogelijk allemaal tegelijk kan documenteren en bestuderen. Hulp van bevlogen amateurs, die een bepaalde locatie of regio voor hun rekening nemen, is steeds bijzonder welkom.

Ruben Koman heeft zich in korte tijd ontwikkeld tot een vaardig verzamelaar van lokale verhalen. Hij heeft daarbij meer gedaan dan louter de bekende verhalen weer uit andere verhalenboekjes overschrijven - want dat is vaak het grote manco bij lokale volksverhaalbundeltjes. Een goede verzamelaar duikt voor historische verhalen ook de archieven in, en gaat voor contemporaine verhalen op bezoek bij nog levende vertellers. Verder dient er context-onderzoek gedaan te worden naar de volksoverleveringen. En tenslotte moet de verzamelaar oog hebben voor de internationale volksverhaaltraditie. Al te gemakkelijk worden verhalen als lokale unica geduid, terwijl ze - met kleine variaties - over de halve wereld verteld blijken te worden.

Het Dordtse verzamelwerk heeft bijzondere resultaten opgeleverd en overspant de nodige eeuwen. Tot de oudste Germaanse tradities behoort de vertelstof uit het Nibelungen-complex, waar in Nederland eigenlijk bitter weinig van bewaard is gebleven. Behalve dan de avonturen van Brunhilde, Chrimhilde en Siegfried, welke laatste in het Merwedegebied Sikko is gaan heten. Maar ook de hedendaagse traditie is in deze bundel vertegenwoordigd met verhalen over waarnemingen van ufo's.

De ufo past welbeschouwd in een lange traditie van waargenomen luchtverschijnselen. Kometen, meteorieten en extreme weersomstandigheden waren vroeger veelvuldig aanleiding tot verhaalvorming. Vooral omdat er aan de gebeurtenissen een voorspellende betekenis werd gegeven, in veel gevallen een waarschuwend teken van God. Nog altijd vallen er met zekere regelmaat enorme hagelstenen uit de hemel. We verbazen ons elke keer weer over hun omvang, maar zijn tegenwoordig wat minder geneigd om er een teken van hogerhand in te zien. Niet zelden werden in het verleden echter afbeeldingen en vormen in de hagelstenen waargenomen, zoals crucifixen of (zoals in deze bundel blijkt) doornenkronen.

Sagen over verborgen schatten en rusteloze geesten hebben in Nederland al een eeuwenoude traditie. Vaak wordt de spokerij in verband gebracht met de schat: de overleden eigenaar heeft geen rust voordat de schat gevonden wordt en een goede bestemming heeft gekregen. Dat zulke verhalen ook nu nog verteld worden, getuigt het aangrijpende verhaal over Schoontje Braadbaart, de oude joodse vrouw die in de Tweede Wereldoorlog haar kostbaarheden verstopte voordat ze naar het vernietigingskamp werd afgevoerd. Dergelijke oorlogsverhalen behoren overigens ook tot ons collectieve erfgoed, en het is belangrijk dat authentieke vertellingen als die over Schoontje nu opgetekend worden, want mondelinge vertellingen hebben niet altijd het eeuwige leven.

Alhoewel veel volksverhalen een internationaal karakter hebben, eigenen we ons veel vertellingen toe: we claimen bepaalde thema's en we voegen er een couleur locale aan toe. Wie het repertoire aan traditionele Nederlandse vertellingen overziet, onderkent bepaalde eigenheden. Onze traditionele ver-

halen gaan bijvoorbeeld veelvuldig over boeren en dominees, over koeien en schapen, en over water, water en nog eens water... Wat dit laatste thema betreft: de (internationale) volksverhaalcatalogi hebben wel typenummers voor verhalen over rivieren, scheepvaart, schipbreuken, dijkdoorbraken en watersnoden, maar niet voldoende om in de Nederlandse behoefte te voorzien. Ik werd hier weer eens mee geconfronteerd toen ik de verhalen van Ruben Koman wilde voorzien van typenummers. Ik besloot om een nieuw typenummer te verzinnen om de ongeclassificeerde watersnood-verhalen in onder te kunnen brengen (TM 2604: Watersnood - Overige verhalen over overstromingen, slachtoffers en wonderbaarlijke reddingen). Ik verzoon ook een nummer om onze verhalen over het koningshuis mee te typeren (TM 2605: Vorstenhuis: historische missers). Koman memoreert bijvoorbeeld verhalen over bastaardkinderen van Prins Hendrik, maar iedere Nederlander weet dat er nog veel meer van dergelijke volksverhalen bestaan (of ze nu waar zijn of niet). Ook voor de Dordtse Don Juan heb ik maar een typenummer aangemaakt (TM 8052: Gigolo tart het gezag): niet dat het verhaal in later tijd nu zo'n verspreiding heeft gekend, maar een middeleeuwse klassieker is het wel. Beter bekend is het verhaal over graaf Willem III de Goede, die de baljuw bestraft omdat hij een boer had benadeeld (TM 2606: De rechtvaardige rechter). In deze vertelling openbaart zich een andere trek in het Nederlandse volksverhaalrepertoire: we hebben het nogal eens over klassenstrijd, rechtvaardigheid en gelijkheid...

Ik wil eindigen met een verhaal - dat ik op het punt van de pecunia aan de moderne tijd heb aangepast. Ik weet niet of het verhaal ooit in Dordrecht verteld is, maar het zou best kunnen, want ook dit is weer een internationaal bekend volksverhaal. Het geniet tegenwoordig niet meer zoveel bekendheid, maar daar kan verandering in komen, want een neveneffect van volksverhaalbundels is vaak,

dat bepaalde vertellingen op schrift plots weer in de mondelinge overlevering opduiken. In mijn vak wordt dat 're-oralisatie' genoemd.

Er was eens een boer, en die had vier schapen gestolen. Hij werd echter betrapt en de schapen werden in beslag genomen. De boer moest terechtstaan.

De boer ging naar een advocaat en zei tegen hem: "Ik heb vier schapen gestolen en dat is uitgekomen. Ik moet voorkomen. Wil jij me verdedigen?"

"Goed," zei de advocaat: "Ik zal je verdedigen, maar dat gaat je wel 3000 euro kosten."

"Mij best," zei de boer.

"Luister," zei de advocaat vervolgens: "Als je straks moet voorkomen, dan moet je net doen of je gek bent. Als de rechter je wat vraagt, dan zeg je 'Bèèh!'"

"Goed," zei de boer.

Eenmaal in de rechtbank, stelde de rechter hem een vraag.

"Bèèh!" zei de boer.

De rechter stelde hem weer een vraag.

"Bèèh!" antwoordde de boer.

En ook op een derde vraag antwoordde de boer: "Bèèh!"

De rechter raakte ervan overtuigd dat de boer gek was, en zodoende werd hij vrijgesproken.

Toen de boer naar buiten wandelde, kwam de advocaat achter hem aanlopen.

"Zo, nu ben je mij wel 3000 euro schuldig," zei de advocaat.

"Bèèh!" zei de boer.

"Stommeling," zei de advocaat: "Daar kun je nu wel mee ophouden, hoor."

"Bèèh!" zei de boer, en de advocaat heeft nooit een cent gezien.

dr. Theo Meder
Meertens Instituut,
Amsterdam